

## Urednikov uvod - sistemska teorija družbe in okrogla obletnica sociologije

Najprej glede uresničevanja napovedi iz prejšnje, prenovljene številke revije - da bodo članki v prihodnje izhajali praviloma v slovenščini. Zarečenega kruha se očitno res največ poje. Tokrat nam jo je zagodla predvsem težavna finančna situacija revije. Ko so bili v angleščini in nemščini napisani članki - na razpisano temo "sistemska teorija družbe", namenjeni počastitvi spomina na nedavno preminulega sociologa Niklasa Luhmanna - pripravljeni za tisk, je zmanjkalo sredstev za izredno izdajo te številke revije. Ni nam preostalo drugega, kot da ta dragocen sklop člankov in še ostale za objavo izbrane članke združimo in izdamo dvojno številko, ki je zdaj pred vami in zaokrožuje ta letnik. Ob tem kompromisu smo si dovolili še eno izjemo - v "slovenskem delu" te številke smo, zaradi vsebinske dopolnitve o analizi socialnih omrežij, objavili še en članek, čeprav je napisan v angleščini.

Povedano kaže, da se uredniška politika težko izvije iz protislovnih teženj, ki obletavajo majhno znanstveno skupnost, kakršna je slovenska: da bi strokovna revija razvijala in gojila slovenski strokovni jezik, a da takšna politika ne bi istočasno ovirala odmevnejšega vsebinskega pogovora naših predstavnikov s pisci in bralci v mednarodni areni. Ob danih omejitvah je pravih izbir zares malo. Delati dve ločeni reviji, za vsako težnjo po eno, zaenkrat ne znese, tudi uredniško prevajanje člankov za en in drug namen posebej je že postalo (pre)drago.

Kljub tem nihanjem pa smo vam v tej dvojni številki pripravili dva sklopa zanimivih znanstvenih člankov. Prvi sklop govori o sistemske teoriji družbe Niklasa Luhmanna. Pripravil ga je vabljeni urednik Franc Mali, vsebuje pa, poleg strnjene uredniškega predgovora, pet znanstvenih člankov. V prvem Borut Rončević in Ivan Bernik ugotavljata, da je bil prvotni sprejem Luhmannove sistemske teorije v slovensko sociologijo sicer ugoden, nato pa je kmalu sledila diferenciacija mnenj in presojo, ki - verjetno zaradi odsotnosti kumulativne kritike - daje vtis fragmentarnega odziva. V naslednjem članku Roar Hagen proučuje bistvene poteze nekdanjih socialističnih sistemov z vidika sistemske teorije. Avtor ugotavlja, da so ti sistemi skušali reševati svoje razvojne družbene konflikte, ki se običajno razrešujejo s funkcionalno diferenciacijo, le s poenostavitvami tega mehanizma, s samoopisovanjem; zato so se zatekali k izključevanju drugače mislečih. Dalje, Matej Makarovič v svojem članku kritično presoja Luhmannov izrecni podarek na funkcionalni diferenciaciji. Meni, da so v "dohitevajočih" družbah še vedno možni tudi drugi mehanizmi za redukcijo družbene kompleksnosti, na primer segmentacija družbe ali pa slojevska diferenciacija. Urs Stäheli se v svojem članku ukvarja s pojmom vključenosti in izključenosti v sodobni demokratični družbi. Razkriva nasprotja med pretežno normativnim pojmovanjem vključitve (na primer fiktivni pojem državljanstva) in dejanskimi pestrimi procesi družbenega izključevanja. V poslednjem članku tega sklopa se Mali Franc dotakne pomena sistemske teorije za sociologijo

znanosti in znanja. Meni, da ta teorija vsebuje dobre koncepte za empistemološko sintezo, kar pa je možnost, ki je bila v slovenski sociologiji često spregledana, tudi zaradi napačno razumljenih konceptov.

Naslednji sklop sedmih znanstvenih člankov oziroma devetih prispevkov je načrten izbor iz aktualnega pridelka slovenske sociologije in je kot tak namenjen počastitvi 40 letnice sociologije na Slovenskem. Najprej tole: obletnica sama noče zavajati. Opozarja zlasti na institucionalno ozadje slovenskega sociološkega raziskovanja, torej na delovanje socioloških oddelkov v okviru Filozofske fakultete in Fakultete za družbene vede. Avtorsko delo s sociološkimi prvinami je na Slovenskem seveda starejše. Kar se načrtnosti izbora tiče, pa je tak, da smo ta sklop člankov uredniško lahko naslovili z "Družbena (re)konstrukcija kulture, ekonomije in politike". Članki namreč s številnimi empiričnimi zgledi opozarjajo na načine in poti, po katerih se aktualna (slovenska) družbenost, naj bo to v dobrem ali slabem, dnevno vzpostavlja navznoter in navzven, v primerjalnih razsežnostih. Morda je odveč pripomniti, da avtorji s svojimi teoretskimi zastavitvami skušajo stopiti zadosten korak vstran, predno se lotijo analize samih družbenih dejstev, ki jih sistematično opazujejo. Ker k sreči v slovenskem družboslovju ni več skupnega kanona, kam velja stopiti, da se bolje vidi, avtorji stopajo vstran vsak malo po svoje, saj je pomenljivega prostora za opazovanje dejstev kar naenkrat dovolj, če ne celo preveč, na razpolago. Ker pa mnogovrstno teoretsko polje ni povsem jasno zarisano, nam to opažanje že daje iztočnico za morebitno novo avtorsko srečanje na delovno temo: "transformacijska moč uporabljenih teoretskih okvirov v sociologiji na Slovenskem".

Drugi sklop člankov ima, kot lahko pričakujete, dva podsklopa. V prvem podsklopu, z naslovom "Kultura in družbena struktura; Teoretska produkcija - institucionalna reprodukcija", se nahajajo trije članki in dva krajša prigodna prispevka o slovenski sociologiji (avtorja Marko Kerševan in Rudi Rizman), vsi pa so posvečeni obhajanju obletnice na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Prispevki so bili najprej izvedeni v živo, v okviru dveh dogodkov junija 2001 (vabljen predavanje Thomasa Luckmanna, 21. junija; okrogla miza 26. junija), kasneje pa še zapisani in jih je za objavo v naši reviji uredila vabljen urednica Maca Joganova. Thomas Luckmann zelo urejeno in strnjeno povzema svoja zaokrožena spoznanja o razmerju med kulturo in družbeno strukturo. Drugi dve objavi sta nekoliko dopolnjena zapisa vabljenih uvodnih prispevkov k okrogli mizi. Rastko Močnik nas v svojem prispevku sprašuje, koliko je današnja univerza, s svojim nenavadnim "aparatom za prenos znanja", še primerno "začasno zatočišče" za teoretsko produkcijo, saj se univerza očitno zmore reproducirati tudi brez teorije, zgolj z razvijanjem protislovne in za avtorja dokaj plitve "uporabnosti", z opuščanjem teoretske tradicije. Sledi prispevek Sonje Kump, ki nam s pomočjo empiričnih izsledkov iz opravljenih raziskav zgoščeno razgrinja protislovna hierarhična razmerja moči na ljubljanski univerzi, ali z njenimi besedami: "Namesto skupne akademske kulture na ljubljanski univerzi prevladujejo kulture disciplin." Če se ob tej ugotovitvi spomnimo dilem sistemske teorije, bi se lahko vprašali tudi: Je to stanje akademske kulture zgolj funkcionalna diferenciacija na univerzitetni ravni, ali pa kaj več, kaj manj - ali vse kaj drugega?

Drugi podsklop, v katerem se nahajajo štirje izbrani članki avtorjev s Fakultete za družbene vede, nosi podnaslov "Mobilizacijski potencial vrednot in socialnih omrežij". Ta izbor je pripravil za objavo podpisani, z idejo, da prikaže, kako danes kulturno, ekonomsko in politično delovanje vse bolj razumemo tudi kot socialno, preko omrežij človeških stikov posredovano vedenje in verovanje. Vedenje torej, ki običajno istočasno integrira in dezintegrira skupnost, v odvisnosti od tega, kateri vzorci stikov med ljudmi prevladujejo. Aleš Debeljak se v svojem članku navidez sistematično ukvarja s klasiko: z različnim pojmovanjem svetega pri Durkheimu. A tema sama je ob globalnem trčenju kultur v devetdesetih letih 20. stoletja znova postala zelo primerna tudi za poglobljeno aktualno razglabljanje. Andrej Rus se v svojem članku teoretsko in empirično loteva poslovnega okolja treh mladih držav, Bosne, Makedonije in Slovenije, z vidika socialnega kapitala. Ugotavlja, da ima socialni kapital oziroma narava korporativnega mreženja pomemben vpliv na ekonomsko rast in uspešnost majhnih in srednje velikih podjetij. Hajdeja Iglič se z opazovanjem omrežij spusti na raven vsakdanjega življenja; ob empiričnem proučevanju nekdanje države Jugoslavije piše o tem, kako lahko različni (idealnotipski) režimi osebnih socialnih stikov oziroma omrežij značilno različno mobilizirajo ljudi za kolektivno, politično delovanje. V zadnjem članku tega podsklopa pa se nahaja skrbno izdelana metodološka mikroštudija Barbare Zemljič in Valentine Hlebec, ki naj bralcu pokaže, sistematično opazovanje/merjenje socialnih omrežij že zmore razlikovati boljše strategije merjenja od slabših. In znova se lahko sprašujem v duhu sistemske teorije družbe: ali se ti članki lahko razumejo tudi kot ponazoritev vzpostavljanja intermediarnih struktur v družbi?

Kaj nam prinaša preostanek revije? V jezikoslovnem kotičku za družboslovje se nahaja še en znanstven prispevek kolegice Monike Kalin Golob; avtorica se tokrat ukvarja s prevzemanjem angлизmov v slovenščino. Naj še omenim, da je Tomaž Krpič, ki skrbi za nemoten dotok kolegialnih ocen zanimivih knjig, tokrat izbral za objavo osem recenzij. Naleteli boste še na prgišče profesionalnih novic, ki so se s pomočjo številnih sodelavcev revije nabrale v uredništvu od prejšnje številke dalje. Med njimi je tudi urejen seznam vseh novejših člankov naših kolegov, objavljenih v tujih revijah, za kar je znova poskrbel Janez Jug.

Želim vam prijetno in koristno, da ne rečem iluminativno, branje. V prihodnje ga lahko dopolnite s svojimi prispevki, če menite, da kaj bistvenega manjka. Zdaj pa naj le še zaželim vsem sodelavcem in bralcem v imenu uredništva srečno in uspešno leto 2002.

*Anton Kramberger,  
glavni urednik*